Elke eerste zondag van de maand gaat deze Nieuwsbrief naar een groot aantal griffiers, adjunct-griffiers en andere medewerkenden in en om raadsgriffies. Doelstelling is om “iets juridisch” dat mij afgelopen maand het meest is opgevallen met de lezers te delen, en er waar mogelijk leermomenten uit te halen. Dit alles om zoveel mogelijk gemeenteraden support te bieden bij het juridisch optimaliseren van hun besluitvormingsprocessen en andere werkzaamheden.

Thema voor deze Nieuwsbrief is: het democratisch tribunaal.

De wetten naleven
ik begin dit keer met het intrappen van een open deur. Gemeentelijke politieke ambtsdragers houden zich aan de wet. Dat spreken zij uit op het moment van beëdiging.
Zich houden aan de wet betekent onder meer dat de bepalingen over integriteit moeten worden nageleefd. Deze staan primair in de Gemeentewet en secundair in de gedragscode(s) die de raad voor zijn leden, de wethouders en de burgemeester vaststelt.

Waar staan al die regels?
Gemeentewettelijke integriteitsbepalingen staan keurig netjes én leesbaar gegroepeerd in de artikelen 10, 12, 13 en 15 Gemeentewet. Met daarnaast een uitstapje naar artikel 28. Deze bepalingen zijn voor elke politiek ambtsdrager identiek. Want made in The Hague.
De lokaal vastgestelde gedragscodes zijn verschillend van opzet en inhoud. Alles bij elkaar gaat het best om een behoorlijk aantal regels die elke ambtsdrager 24/7 moet naleven.
Er moet dus te allen tijde binnen de integriteitslijntjes worden gekleurd. Ook als dat minder goed uitkomt.

Buiten de lijntjes gekleurd
Wat als er het vermoeden bestaat dat een politiek ambtsdrager zich niet aan Gemeentewet of gedragscode heeft gehouden? Vergeten kan zijn een (nieuwe) nevenfunctie openbaar te maken, er kan een verboden handeling zijn gepleegd of er wordt niet meer voldaan aan het vereiste van ingezetenschap. Herkenbaar, nietwaar? Kan elke ambtsdrager overkomen. Het handhaven van al die integriteitsvoorschriften is een ingewikkelde puzzel. Waar is dit alles eigenlijk geregeld?
De Kieswet kent in Hoofdstuk X bepalingen over het niet naleven van de artikelen 10 en 15 lid 1 Gemeentewet. Met als ultieme sanctie het einde van het raadslidmaatschap. Maar wel voorzien van een met waarborgen voor een zorgvuldige rechtsgang omklede procedure. Houd die even vast.

Het in strijd met artikel 28 Gemeentewet deelnemen aan beraadslaging en stemming kent geen enkele aanwijsbare sanctie. De bestuursrechter is de enige die er wat mee kan, maar dan moet het desbetreffende raadsbesluit voor beroep vatbaar zijn én er moet ontvankelijk beroep tegen zijn ingesteld. Komt zelden voor. Komen we tot slot uit bij de gedragscode. Gemeentewet schrijft voor dat die er moet zijn, maar verder dan dat gaat deze wet niet. Halfbakken eindproduct dus, met latent onacceptabele consequenties.
Want nu komt het.

Protocol of procesafspraken bij vermeend niet-integer gedrag
Een gedragscode handhaven kan alleen als hiervoor passende procesregels zijn vastgelegd. Vastgesteld door het hoogste orgaan van de gemeente. Zoals vermeld kent de Gemeentewet deze procesregels niet. In de praktijk heeft dit er inmiddels toe geleid dat gemeenten in eigen beheer iets zijn gaan ontwikkelen. Al dan niet op knutselniveau.
Waarbij gretig gebruik wordt gemaakt van voorbeelden uit andere gemeenten dan wel vanuit commerciële hoek aangeboden modellen. Ook is er een Handboek integriteit voor politieke ambtsdragers van decentrale overheden. Gemaakt door en verkrijgbaar bij het ministerie van BZK.
Wat valt bij deze regelingen op?

Buitenwettelijke leken"recht"spraak

Als vanzelfsprekend feit wordt in de regelingen "Hoe te handelen bij een vermeende niet-integere gedraging" de burgemeester de leidende rol toebedacht. Op zich niet vreemd aangezien bij dit ambt een wettelijke zorgplicht voor een integer gemeentebestuur is belegd. Check.
Maar dan: naast de burgemeester worden rollen toebedacht aan presidium (waarom ??), fractievoorzittersoverleg (waarom??) en/of gemeenteraad. Met hen bespreekt de burgemeester in het diepste geheim de resultaten van het door hem of in zijn opdracht verricht onderzoek. Al dan niet extern verricht. Niet altijd na hoor en wederhoor.
Als sprake is van niet-integer gedrag, bespreekt de burgemeester met hen de op te leggen sanctie. Sanctie?? Hoe dan??
Dat roept de vraag op of de gemeenteraad op aarde is om een van zijn leden in een zelf ontworpen beklaagdenbank te zetten. En voor het oog van het publiek te berechten.

Die vraag wil ik volmondig met “nee” beantwoorden. Waar haalt zo’n raad (in meest letterlijke zin) het recht vandaan? Bedenk dat het onderzoek niet zelden veel uren in beslag heeft genomen, waarbij de burgemeester geld heeft uitgegeven aan het laten uitvoeren van een onderzoek.

Tribunaal in de raadzaal

Is er iemand die in dit proces aan de positie van het aangeklaagde raadslid denkt? Kan het zijn met gepaste compassie. Die persoon is van het ene in het andere moment eenzijdig in een integriteitsonderzoek getrokken doordat iemand een melding heeft gedaan. Die melding gaat over gedraging A. Het onderzoek richt zich vervolgens op alles wat mogelijk niet integer is en aan dit raadslid kleeft. Met als conclusie dat gedraging G niet integer was.
Met als gevolg de conclusie dat het raadslid niet-integer heeft gehandeld. Welk feit vervolgens in de volle openbaarheid op straat wordt gegooid. En er vervolgens een bus overheen rijdt.
Dit verzin ik niet, *it is wier bard*. Anno 2026.

Bedenkt in dit proces ook iemand dat het raadslid er geheel en al in zijn eentje voor staat? En dat de Gemeentewet eraan in de weg staat dat (ook) hij geld uit de gemeentekas toegewezen kan krijgen om zich te voorzien van adequate bijstand of vertegenwoordiging?
Staan alle betrokkene er wel bij stil dat een proces als het onderhavige wordt uitgevoerd door personen (raadsleden en burgemeester) die hier in verreweg de meeste gevallen niet toe zijn opgeleid. En dat het raadslid het grote risico loopt door een tribunaal te worden berecht.
Op een wijze waar de honden geen brood van lusten.
Dit verzin ik niet, *it is wier bard*. Anno 2026

Oproep

Met het bovenstaande vraag ik in alle ernst aandacht voor het inrichten van een proces vermeend niet-integer handelen dat een gekozen volksvertegenwoordiger een met voldoende waarborgen voor een zorgvuldige (rechts)gang omklede procedure garandeert. De procedures die ik tot op heden heb zien langskomen schieten op dit punt in ernstige mate tekort.
Ook breek ik op deze plaats een lans voor het certificeren van personen die in een gemeente belast (gaan) worden met het (doen) uitvoeren van een onderzoek naar een vermeend niet-integere handeling door een gekozen volksvertegenwoordiger.
De gevolgen van een met niet dan wel onvoldoende waarborgen omklede procedure kunnen voor betrokkene immens zijn. Dat hebben zij niet verdiend. Bedenk dat een dergelijke procedure alle raadsleden van Nederland in theorie boven het hoofd hangt.